



●
Cilt 1 / Sayı 1 / Ağustos 2021

Kitap Tanıtımı

●

Gaflet: İsyanın Edebiyatla Buluşması

Duygu Uysal Koç

Başkent Üniversitesi

Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

ORCID: 0000-0002-1451-5342

duygu.uysall@gmail.com

Uysal Koç, Duygu. “Gaflet: İsyanın Edebiyatla Buluşması”. *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 1.1 (Ağustos 2021): 93-97. DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.9>

Geliş Tarihi: 23.07.2021 / Kabul Tarihi: 28.08.2021 / Yayımlanma Tarihi: 15.09.2021

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.



Gaflet: İsyanın Edebiyatla Buluşması

Duygu Uysal Koç

Kaygusuz, Sema ve Deniz Gündoğan İbrişim, haz. *Gaflet: Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sinir Uçları*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.

Edebiyatı gereğinden fazla kutsuyor olabilir miyiz gibi kışkırtıcı bir sorudan yola çıkan dikkat çekici bir derleme okurla buluştu. Edebiyat metinlerine içkin olan cinsiyetçiliğin ve homofobinin ipliğini pazara çıkaran, “dünyanın en eski önyargısı” kadın düşmanlığının, her türlü ayrımcılığın ve türkülüğün izini süren bu çalışma, önemli bir boşluğu doldurdu. Sema Kaygusuz ve Deniz Gündoğan İbrişim’in yayına hazırladığı derleme, *Gaflet: Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sinir Uçları* başlığını taşıyor. Feminist kuramdan beslenen bu çalışmanın, toplum tarafından görmezden gelinen cinsiyetçi söyleme karşı bir isyan olduğunu söylemek mümkün. *Gaflet*, Türkçe edebiyat alanında kalem oynatan her cinsiyet ve cinsel eğilimden yazarın “gaflete düştüğü” satırları ve sayfaları görünür kılıyor. Kitabın başarısı, ele alınan yapıtlarda toplumsal cinsiyet meselesini incelemenin yanı sıra, toplumun içinde bulunduğu “gaflet hâli”ne de bir eleştiri yöneltmesinde.

Edebiyat yapıtlarını eleştirel bir bakış açısıyla okumak ve yorumlamak, kadınların özgürlüklerine giden yolda büyük bir adım sayılabilir. İşte tam bu noktada *Gaflet*, ortak bir söylem ve onu kuşatan bir varoluş amacı yaratarak okuru derinden sarsan bir yüzleşme ile baş başa bırakıyor. Yüzleşmenin bu denli sarsıcı olmasının en önemli nedeniyse, cinsiyetçi söylemin baskılayıcı tutumundan her kadının payını almış olması elbette. *Gaflet*, görünmeyeni görünür kılıp her geçen gün daha da sessizleştirilmeye çalışılan kadınların toplumla ve edebiyatla yüzleşmelerine aracılık ediyor. Bu yüzleşme sayesinde okur, kadınlar üzerinden yürütülen politikaların ikiye yüzlülüğü konusunda farkındalık kazanıyor. Bu niteliğiyle derleme, edebiyat metinlerinde gizli kalmış, görülmemen ya da görülmek istenmeyen cinsiyetçi söylemin açığa çıkmasına aracılık eden ve eleştirel okumanın önemini vurgulayan bir başvuru kitabı özelliği taşıyor.

Gaflet, ikisi ön söz sayılabilecek toplam on altı yazıdan meydana geliyor. Her biri farklı konulara odaklanmakla birlikte, özünde toplumsal cinsiyet normları üzerine bir tartışma yürütülüyor. Kitaba katkıda bulunarak bu tartışmayı mümkün kılan yazarlar şunlar: Damla Tezel, Erol Köroğlu, Ezgi Hamzaçebi, Fatih Altuğ, Fatmagül Berktaş, Irvin Cemil Schick, Jale Özata Dirlikyapan, Meltem Gürle, Merin Sever, Özlem Öğüt Yazıcıoğlu, Senem Timuroğlu, Sevcan Tiftik, Şima İmşir, Tülin Ural.

Sema Kaygusuz, kitabın başında yer alan “Failin Son Arzusu” başlıklı yazısında, “gaflet hâli”nden hareketle bu derlemenin ortaya çıkmasına yol açan düşünsel hattı açıklıyor. “Gaflet”in aymazlık, bilmezlik gibi anlamlara geldiğini belirten yazar, kavramı “açıktan ko-yuya birçok tonu olan yüklü bir sözcük” olarak tanımlıyor (24). Buradan hareketle, kitaptaki yazıların gafletin bütün katmanlarını açığa çıkarmaya yönelik bir anlayışla kurgulandığını söylemek mümkün.

Edebiyat eserlerindeki cinsiyetçi söylemin farkına varmak için, okurların öncelikle kendi içlerindeki gafletle yüzleşmeleri gerekir. Çünkü toplumun dayattığı ideal kadın imgesi kadınlar tarafından o denli içselleştirilir ki, sorgulanmaksızın benimsenerek öylece devam eder yoluna. Kanıksanmış bu gibi tutum ve davranışların ayırdına varmaksa, toplumsal cinsiyet meselesinin aşılmasında önemli adımlar atılmasına aracılık edebilir. *Gaflet*, bu anlamda da bir farkındalık yaratmakta ve içselleştirilmiş cinsiyetçilikle mücadele için önemli bir kaynak sağlamaktadır. Derlemede yer alan yazılar birbirini bütünlemede ve okuru gaflet hâlinde sıyrılmaya davet etmektedir. İlk yazınsal düzlemde gerçekleşen bu çağrı, önce edebiyatı sonraysa toplumu dönüştürecek güce sahiptir. Nitekim Deniz Gündoğan İbrişim, “Eril Aşkının Ötesinde Öznellik, Yaratıcılık ve Feminist Anlatıbilimin Dönüştürücü Gücü” adlı ön sözünde, *Gaflet*’in cesaret ve yaratıcılıkla nasıl bir yüzleşmeye aracılık ettiğine işaret ediyor. Edebiyatın dönüştürücü gücüne odaklanan bu yazı, kitabın bütününe kuşatan bir çerçeve sunuyor.

Derlemenin edebiyat metinlerine odaklanan ilk yazısında Irvin Cemil Schick, “Güngör Dilmen’in *Ben Anadolu* Oyunu: Niyet Edilenler Kısmet Olmayınca...” başlığı altında, eserde sorun olarak gördüğü iki temel nokta üzerinde durur. Bunlardan ilki, merkeze konulan kadın karakterlerin bireysellikten uzak olması ve bir erkeğin anası, kızı ya da karısı olarak tanıtılmasıdır. Schick, bu tutumu eserin belli toplumsal cinsiyet rollerinin ötesine geçemediğinin bir işareti olarak yorumlar. Yazarın saptadığı ikinci sorun ise, Anadolu’da yaşamış fakat bugün çeşitli sebeplerden ötürü burada bulunmayan milyonlarca insana yer verilmemiş olmasıdır. Bir sonraki yazı, bir tek metne odaklanmaz ve Türkiye’de kadın hareketinin kat ettiği yol üzerine düşünmeye davet eder okuru. Senem Timuroğlu, “Anlatılan ‘Bizim’ Hikâyemiz Değil” başlıklı yazısında, Osmanlı’nın son döneminde feminist bir hareket doğuran kadın edebiyatının bilinçli bir biçimde yok sayıldığı fikrinden yola çıkar. Kadınların ortak bir bilinçten nasıl yoksun bırakıldıklarını ortaya koyar.

Merin Sever, “Sınavı Geçemeyen ‘Büyük Yazar’: Kemal Tahir” adlı yazısında, *Devlet Ana* ve *Kurt Kanunu* adlı romanlara odaklanır. Yazarın olgunluk dönemi eserleri arasında gösterilen bu yapıtlarından hareketle, yaratılan karakterler ve kullanılan dil üzerinde durur. Romancının toplumsal cinsiyete bakış açısını değerlendiren Sever, Kemal Tahir’in de birçok “büyük yazar” gibi bu sınavdan alınmış akıyla çıkamadığının altını çizer (95). Bir sonraki yazı Damla Tezel’e ait olup “Erkek Panayırı: İhsan Oktay Anar Romanlarındaki ‘Yokluk’” başlığını

taşımaktadır. Bu çalışmada, yazarın kurguladığı anlatılarda erkek karakterlerin çokluğundan yola çıkılarak eril hâkimiyetin nedenleri üzerinde durulur. Tezel'e göre, Anar eserlerinde kadınları bilinçli olarak yok saymakta ve az sayıdaki kadını da metalaştırmaktadır (96).

Jale Özata Dirlikyapan, "Tanpınar'ın Libidinal Akışlarında Yiten Kadınlar" adlı yazısında Tanpınar'ın yapıtlarında bulunan çıkmaz ve çelişkilerin üzerinde durur. Özata'ya göre, metnin yapısı içinde belli bir şekilde sunulan fanteziler, kadına yönelik ne tür gafletlerle yüklü olduğunun fark edilmesine aracılık eder (107). Bir sonraki yazı Fatih Altuğ tarafından kaleme alınmıştır ve "Seyyal ve Çapraşık: Attilâ İlhan'da Cinselliğin İrk, Tür ve Etnisite ile Girift Kesişimleri" başlığını taşır. Yazarın birbiriyle bağlantılı olan *Hangi Seks* (1976), *Fena Halde Leman* (1980) ve *Hacı Hanım Vay* (1984) adlı kitaplarından yola çıkan bu çalışma, "heteronormatif cinsellik" hâllerini anlatmak üzere kurgulanmış metinlerin aynı zamanda cinsiyetçi ve ırkçı önyargıları yeniden üretip üretemeyeceğini sorgular.

Sevcan Tiftik, "*Cehennem Kraliçesi*'nde Kayıp Gönderge: Beden" adlı yazısında, Selim İleri'nin "Bodrum" dördüncü kitabını ele alır. Yazarın bu eserinde belirgin şekilde üstünde durduğu cinsel faşizm meselesinin sınırlarını tartışan Tiftik, İleri'nin tam da bu noktada içine düştüğü gafleti gün yüzüne çıkarır. Ardından gelen yazısında Meltem Gürle, kadın olarak yazmak diye bir şey var mıdır gibi okuyucuyu düşünmeye zorlayan bir soruyla başlar. "Şule Gürbüz ve Varoluşa Dair Düşünmek" başlıklı bu yazı, Gürbüz'ün metinlerinde yer alan kadın karakterlerin okuyucunun karşısına nasıl çıktığını irdeler.

Özlem Ögüt Yazıcıoğlu, "*Masumiyet Müzesi: Hegomonik Erkeklik, Kurgulanan Gerçeklik*" adlı yazısında, toplumsal cinsiyet rolleri ve romandan yola çıkılarak kurulan müzenin sınırları üzerinde durur. Bir sonraki yazıyı Tülin Ural kaleme almıştır. "Çok Derin, Fazla Sathi: 47'liler" başlıklı bu yazı, bugün "12 Mart Edebiyatı" olarak adlandırılan 1970'ler edebiyatını Füzüzan'ın *47'liler* adlı romanından yola çıkarak tartışır.

Şima İmşir, "Çeperi Yeniden Üretmek: *Kabuk Adam* ve 'Afrika Dansı'nda Bir Söylem Olarak Afrika ve Karayipler" adlı yazısında, Aslı Erdoğan ve Sevim Burak'ın adı geçen eserleri ışığında merkez-çeper diyalektiğinin nasıl yeniden üretildiğini tartışır. Ardından Ezgi Hamzaçebi'nin 2000 sonrası yayımlanmış ve temel meseleleri kadınlık deneyimleri olan üç farklı metne odaklanan çalışması gelir. "Netameli Bir Yakınlık: Feminizm ve Türçülük" başlıklı bu yazıda, Latife Tekin'in *Muinar*, Mine Söğüt'ün *Deli Kadın Hikâyeleri* ve Şebnem İşigüzel'in *Kirpiklerimin Gölgesi* adlı eserleri incelenir.

Erol Köroğlu, "Yanlı Kızı Döven Baba-Eleştirmen" adlı yazısında Elif Şafak'ın *Aşk* adlı romanından hareketle âdeta eleştirinin eleştirisini yapar. Ardından metne anlatıbilimsel açıdan bir eleştiri getirerek sorunlu gördüğü noktalara işaret eder. *Gaflet*'in son yazısı Fatmagül Berktaş imzasını taşır. "Sonradan' Söz" başlıklı bu yazıda, derlemede adı geçen bütün eserlere değinilerek "direnci okur" olmanın önemi vurgulanır. Bunun metinlerdeki eril hâkimiyetin kırılabilmesi için gerekli olduğunu öne süren Berktaş, değişimin metinleri yapı sökümü uğratmakla mümkün olabileceğinin altını çizer.

Gaflet, açılmasının vakti çoktan gelmiş ağır bir kapının anahtarını sunuyor okura. Bu kapının ardında, yüzleşmekten korktuğumuz ama aynı zamanda yüzleşmek zorunda olduğumuz meseleler var. Bize anlatılandan daha başka bir gözle görmemiz gereken yazarlar ve çe-

kinmeksizin sorgulamamız gereken edebiyat metinleri var kapının öte yanında. Ne kadar kaçınmaya çalışsak da kurtulamadığımız ve içimize işlemiş olan cinsiyet rolleri de kapının ardında bekliyor pusuda.

Gaflet'i bu denli önemli ve farklı kılan, ayakları yere sağlam basan bir eleştiri metni olmasının yanı sıra bundan sonraki okumaları da dönüştürme gücü taşıyor olması aslında. Bu kitabı okuyup özümseyen bir okurun edebiyata yaklaşımında köklü değişiklikler meydana geleceğini fark etmek zor değil. Hatta *Gaflet*, okurlar kadar yazarları ve eleştirmenleri de, bas-kın eril zihniyetin dışavurumları konusunda farkındalığa davet ediyor. Bir başka deyişle, okuyanı "gaflet uykusundan uyandıran" bu derleme, edebiyatı dönüştürecek gücü de içinde taşıyor. Edebiyatın toplumu dönüştürme gücü de göz önünde bulundurulursa, çalışmanın alana olan katkısı iyice belirginleşiyor. Cinsiyetçi söylemin durmaksızın nasıl yeniden üretildiğine ışık tutan bu cesur derleme, tekrar tekrar okunmayı hak ediyor.